

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено формування та залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, відображено їх вплив на загальну тенденцію її розвитку. Визначено позитивні й негативні наслідки використання іноземних інвестицій.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, іноземний капітал, додаткові джерела вкладень.

A. Karauchou, V. Vudvud

PROBLEMS OF FORMING AND ATTRACTING OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT TO THE ECONOMY OF UKRAINE

Abstract. This article explores the forming and attracting of foreign direct investment to the economy of Ukraine, as well as their impact on the general trend of its development is reflected. Positive and negative consequences of using of foreign investment are determined.

Keywords: foreign direct investment, investment climate, foreign capital, additional sources of investment.

1. Вступ

Досвід розвинених країн показує, що малий бізнес відіграє дуже і дуже велику роль в економіці, його розвиток впливає на економічний розвиток країни, на насичення ринку товарами належної якості, на створення нових додаткових робочих місць, тобто вирішує багато економічних, соціальних й інших проблем. У всіх економічно розвинених країнах держава сприяє розвитку малого бізнесу, дієздатне населення дедалі більше починає займатися малим підприємництвом. Малий бізнес як інституційний сектор економіки давно став домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва у провідних країнах світу.

Економічна система України, яка довгий час знаходиться у стані трансформування від командно-адміністративних до ринкових відносин, характеризується специфічними рисами, які виникли після руйнування командних важелів впливу на економіку. Для створення конкурентно-ринкового середовища треба розвивати малий бізнес. Малий бізнес вважається найбільш динамічним елементом у структурі господарської діяльності.

Малий бізнес є складовою частиною ринкового господарства, гнучкий, мобілізує фінансові й виробничі ресурси, прискорює темпи науково-технічного прогресу, вирішує проблему зайнятості населення, а також формує економічно самостійний і стабільний середній клас, саме це зумовлює актуальність теми. Сектор малого підприємництва – невід'ємний, об'єктивно необхідний елемент будь-якої розвиненої господарської системи, без якої економіка та суспільство в цілому не можуть нормально функціонувати і розвиватися. У країнах із ринковою системою господарювання малі підприємства є наймасовішою, найдинамічнішою і найгнучкішою формою ділового життя. Водночас як

важлива складова господарства України мале підприємництво ще не стало суттєвим чинником його перебудови, не активізувало виробничу та інноваційну діяльність.

Підтримка розвитку малого бізнесу повинна стати головним напрямком реформ в Україні, що призведе до підвищення рівня життя населення та сприятиме процесам інтеграції національної економіки у світове глобальне господарство.

Малі підприємства сприяють підтримці стабільності ринкових відносин, а також вони забезпечують необхідну мобільність виробництва в умовах ринку, поглиблення спеціалізації й широкий розвиток кооперації виробництва, без яких немислима його висока ефективність. Зрештою це призводить до динамічності господарського розвитку й зростання національної економіки.

Серед сучасних науковців, які досліджують проблеми становлення малого бізнесу, необхідно відзначити таких вчених: Другов О., Горинський М., Єпіфанова І., Рачкевич М., Валтон Д. та інші.

Метою статті є дослідження сутності малого бізнесу, особливості його функціонування в Україні, а також створення сприятливих умов щодо його регулювання.

Завдання полягає у розкритті сутності та значення малого бізнесу, а також дослідження умов його розвитку в Україні.

2. Виклад основного матеріалу

Чіткого, однозначного, науково обґрунтованого визначення понять “малий бізнес” та “мале підприємництво” у вітчизняній економічній науці не склалося. Найпоширенішою серед економістів є точка зору, що трактує бізнес як інноваційну і ризикову діяльність із метою отримання прибутку за створені та надані блага.

В енциклопедичному словнику дається визначення малого бізнесу як самостійного організаційного, наукового та господарського новаторства власників малих підприємств за власний рахунок і ризик на основі оперативнішого управління, швидшої адаптації до потреб споживачів, які постійно змінюються, реалізації власних ідей для привласнення підприємницького доходу і реалізації рис підприємця [6].

На думку Дж. Валтона: “Основою існування малих підприємств є діяльність, яка не може бути ефективною у великомасштабній діяльності економічної організації” [4, с. 110].

В останні часи дуже популярним є інтернет-джерело Вікіпедія, там дано таке визначення малого бізнесу: малий бізнес (англ. small business) – бізнес, що спирається на підприємницьку діяльність невеликих фірм, малих підприємств, і які формально не входять до жодних об'єднань. Для малого бізнесу характерні незалежний менеджмент, власний капітал, локальний район операцій, невеликі розміри. Він відіграє значну роль у забезпеченні зайнятості (в США майже третина робочих місць припадає на фірми, де працює менше 100 осіб), певною мірою забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами, сприяє послабленню монополізму, розвиткові конкуренції, структурній перебудові економіки, є засобом досягнення особистого успіху. Малий бізнес – важливе джерело інновації. До винаходів, зроблених ним, належать літаки, гелікоптери, персональні комп'ютери, аерозоль тощо”. [7]

На думку Васильєвої Д., про місце і значення малого бізнесу свідчать показники його ролі в ринковій економіці, зокрема частка малого бізнесу в загальній кількості зайнятих та його частка у ВВП. Так, частка малого бізнесу в загальній кількості зайнятих становить понад половину в США та Франції (54%), у країнах ЄС (72%), в Італії (73%), в Японії (78%) [3, с. 120].

В Україні в малому підприємстві у 2012 році було зайнято 5,2 млн. осіб, що становить лише 25 відсотків економічно активного населення працездатного віку [5].

Роль і місце малого бізнесу в економіці України, на нашу думку, найкраще проявляються у притаманних йому функціях, а саме: створення додаткових робочих місць, зменшення рівня безробіття, вирішення проблем бідності; формування середнього класу – прошарку населення, який реально готовий нести на своїх плечах відповідальність за сталий розвиток економіки, забезпечувати незворотність реформ; підтримання конкурентного середовища й обмеження монополізму великих підприємств, швидке насичення ринку товарами і послугами; розвиток місцевого господарства і ринків із орієнтацією на національні інтереси; загальне оздоровлення економіки і суспільства в цілому через виховання у підприємців господарської і ділової культури тощо.

Суб'єкти малого підприємництва як суб'єкти ринкової економіки мають як переваги, так і недоліки. Закордонний і вітчизняний досвід розвитку

малого бізнесу вказує на наступні його переваги: більш швидка адаптація до місцевих умов господарювання; велика незалежність дій суб'єктів малого бізнесу; гнучкість у прийнятті і виконанні прийнятих рішень; відносно невисокі витрати, особливо витрати на керування; велика можливість для індивідуума реалізувати свої ідеї, виявити свої здібності; більш низька потреба у капіталі та ін. Власники малих підприємств більш схильні до заощаджень й інвестування, у них завжди високий рівень бажання в досягненні успіху, що позитивно у цілому позначається на діяльності підприємства. Суб'єкти малого бізнесу краще знають рівень попиту на місцевих (локальних) ринках, вони дають засоби до існування більшій кількості людей, ніж великі підприємства, тим самим сприяють підготовці професійних працівників. Малі підприємства в порівнянні з великими в окремих країнах займають домінуюче положення як за числом, так і за питомою вагою у виробництві товарів, виконанні робіт, наданні послуг.

Суб'єктам малого бізнесу властиві і визначені недоліки, серед яких варто виділити: більш високий рівень ризику, а тому високий ступінь нестійкості положення на ринку; залежність від великих компаній; слабка компетентність керівників; підвищена чутливість до змін умов господарювання; труднощі у залученні додаткових фінансових засобів і одержання кредитів та ін. Звичайно, недоліки і невдачі суб'єктів малого бізнесу пов'язані як із внутрішніми, так і з зовнішніми причинами, а також з умовами формування.

Як показує досвід, більшість невдач малих фірм пов'язано з недосвідченістю чи професійною некомпетентністю власників малих підприємств.

Малий бізнес є важливим чинником вирішення економічних і соціальних задач. Як правило, розвиток малого бізнесу є умовою вирішення наступних проблем:

- формування конкурентних ринкових відносин, що сприяють кращому задоволенню потреб населення і суспільства;
- підвищення якості товарів, робіт, послуг. Прагнучи до задоволення запитів споживачів, малий бізнес сприяє підвищенню якості товарів, робіт, послуг і культури обслуговування;
- наближення виробництва товарів і послуг до конкретних споживачів;
- сприяння перебудові економіки. Малий бізнес додає економіці гнучкість, мобільність;
- залучення особистих засобів населення на розвиток виробництва. Партнери в малих підприємствах вкладають свої капітали у справу з більшою зацікавленістю, ніж у великих;
- створення додаткових робочих місць, скорочення рівня безробіття;
- сприяння розкриттю таланта людей, розвитку різних видів ремесел;
- формування соціального шару підприємців;
- активізація науково-технічного прогресу;
- освоєння і використання місцевих джерел силовини і відходів великих виробництв;

- звільнення держави від збиткових підприємств за рахунок їхньої оренди і викупу.

Однак, аналізуючи підприємницьке середовище, можна виділити ряд причин, що гальмують розвиток малого підприємництва.

По-перше, складна економічна обстановка у країні: інфляція, спад виробництва, високий рівень процентних ставок, слабка правова захищеність підприємців.

По-друге, низький рівень організаційно-економічних і правових знань підприємців, відсутність належної ділової етики, господарської культури як у малому бізнесі, так і в державному секторі.

По-третє, негативне відношення визначеної частини населення, що зв'язує підприємництво прямо тільки з посередництвом, купівлею-продажем.

По-четверте, неопрацьованість організаційних і правових основ для регулювання розвитку бізнесу на регіональному рівні.

По-п'яте, слабкість державної підтримки малого бізнесу.

Найбільш гострою проблемою діяльності більшої частини суб'єктів малого підприємництва є проблема пошуку та отримання фінансових ресурсів, необхідних для авансування процесу господарювання. В Україні у зв'язку з відсутністю у держави фінансових можливостей пряма фінансова допомога практично відсутня. На сьогоднішній день основним способом фінансової підтримки малого бізнесу є банківський кредит. Тому особливе значення для розвитку сектора малого бізнесу має проблема державного сприяння у фінансовому забезпеченні підприємства малого бізнесу.

На думку Давидової А., однією з найголовніших проблем розвитку малого бізнесу в Україні є неефективність української системи оподаткування, яка призводить до надмірно завищених податків щодо малого бізнесу і, як наслідок, створення стимулу для розвитку тіньового сектора економіки [8].

Як відзначає Рачкович М., якщо державна фінансова політика з підтримки малого підприємництва не здатна створити умови для необхідного розвитку інфраструктури, що стимулювало б ефективніше функціонування та проникнення малого бізнесу в нові галузі економіки, то з кожним роком зростають обсяги міжнародної підтримки. Створюються нові бізнес-центри та кредитні лінії, проте інвестиції міжнародних фондів у розвиток малого підприємництва у вітчизняній економіці все ж у рази менші, ніж в інших європейських країнах. Це пояснюється тим, що в Україні низькі показники рівня свободи бізнесу: в рейтингу Інституту Фрайзера (Канада) "Економічна свобода в світі-2011" Україна посіла 125 місце у списку з 141 країни [9].

Відповідно до цього ж дослідження найгірші показники індексу свободи економічної нашої країни має у сфері "Правова система та захист прав власності". Це є зайвим доказом того, що головною причиною перешкод на макроекономічному рівні є відсутність чітко сформованої та законодавчо обґрунтованої державної підтримки сектора малих підприємств. Навпаки ж, у суспільстві формується об'єктивна думка: чинні нормативно-правові акти

України спрямовані на те, аби заплутати бізнесмена шляхом впровадження частих і непослідовних змін до законодавства. Крім того, у доповіді Світового банку 2012 року щодо легкості ведення бізнесу Україна посіла 181 місце з 183 країн за складністю й важкістю виконання вимог системи оподаткування. Згідно з доповіддю, аби дотриматися вимог податкового законодавства, потрібно в середньому 657 годин на рік.

Сьогодні Україна має велику кількість нормативних актів, які ускладнюють регулювання підприємницької діяльності. Нагромадження зайвих регулюючих документів ускладнює як початок, так і здійснення підприємницької діяльності. Тому одним із напрямків є максимальне спрощення юридичних процедур у правовідносинах "держава – підприємець". Основні напрямки спрощення юридичних процедур описані в ЗУ "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні" [10].

На думку Другова О., шляхами вдосконалення правового забезпечення розвитку малого підприємництва є: створення дієвих механізмів захисту прав і свобод підприємців, гармонізація українського законодавства із законодавством Європейського Союзу та СНД, забезпечення законодавчої гарантії незмінності та довготривалості державної політики щодо підтримки малого підприємництва. На думку підприємців, головними факторами гальмування розвитку малого бізнесу в Україні виступають: високі ставки податку – на думку 83 % опитаних, велика кількість податків – 68 %, низький попит на продукцію – 46 %, часті зміни у формах звітності – 39 %, велика кількість ліцензованих видів діяльності – 38%, перевірки державними органами – 38 %, складність отримання кредиту – 36 % [1, с. 116].

Недостатня інформаційна оснащеність, неточності у законодавстві, відсутність ринкової інформації вимагає створення інформаційних центрів підтримки малого бізнесу. Одна третина підприємців сподіваються на підтримку муніципалітетів у галузі навчання персоналу та підготовки "свіжих" кадрів. Але для цього потрібен серйозний працюючий проект від органів влади. Також відсутня інфраструктура, яка могла б підвищити науково-технічний рівень підприємництва. Підприємці підкреслюють і необхідність допомоги держави в організації збутових систем та проведенні маркетингових досліджень. Ці два аспекти пов'язані між собою, адже інформація, отримана в ході маркетингових досліджень, відкриває нові ніші й дає краще розуміння свого споживача, а звідси впливають можливості побудови ефективної системи збуту [8].

Отже, одна з основних проблем, що перешкоджає розвитку малого бізнесу в Україні, має фінансовий характер. Спосіб вирішення цієї проблеми – здійснення державної підтримки у двох аспектах: у прямій – субсидії, позики, створення фінансових фондів та установ та опосередкованої – податкові пільги, прискорена амортизація.

Особливо для розвитку малого підприємництва в Україні необхідним є пряме державне втручання.

Пропонуємо такі заходи державної підтримки малого бізнесу:

- використання гарантійних фондів кредитування малого підприємництва;
- пільгове кредитування та часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами;
- забезпечення спрощених режимів оподаткування та податкових пільг;
- надання фінансової підтримки інноваційної діяльності;
- компенсація видатків на інформаційне обслуговування;
- компенсація видатків на отримання патентів, захист авторських прав тощо;
- фінансування проектів, які здійснюють малі підприємства;
- надання обладнання у лізинг;
- сприяння розвитку венчурного бізнесу.

Отже, малий бізнес відіграє дуже велику роль в економіці, впливає на економічний розвиток країни. Малий бізнес в економіці України повинен виконувати такі функції: створення додаткових робочих місць, зменшення рівня безробіття, вирішення проблем бідності; формування середнього класу.

До основних факторів, які гальмують розвиток малого бізнесу в Україні, належать:

- складність отримання кредиту;
- запутаність правового регулювання підприємницької діяльності;
- низький рівень економічної свободи.

Розвиток різних форм малого бізнесу, кількісний і якісний їхній ріст дозволяють сподіватися, що в доступному для огляду майбутньому цей сектор господарювання буде розвиватися й у нашій країні. Малий бізнес може виявитися тим локомотивом, що призведе до оздоровлення економіки в цілому. Але для цього необхідна державна політика уряду, спрямована на розширення і розвиток підприємств малого бізнесу в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Другов О. О. Аналіз джерел фінансування розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / О. О. Другов // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4. – С. 115-120.
2. Єпіфанова І. М. Основні аспекти розвитку малого бізнесу в Україні / І. М. Єпіфанова // Труды Одесского политехнического университета. – 2009. – № 1(31). – С. 211-215.
3. Васильєва Д. В. Актуальні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / Д. В. Васильєва // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 3. – С. 188-196.
4. Walton G. M. Understanding Economics Today / G. M. Walton, F. C. Wykoff. – Boston : Irwin, 1994. – P. 110.
5. Держкомстат. Національні показники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Енциклопедичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.subject.com.ua/economic/slovník/4009.html>.
7. Малий бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Малий_бізнес.
8. Давидова А. А. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Economics/10_85780.doc.htm.
9. Рачкевич М. Тіньова економіка процвітає, незважаючи на новий Податковий кодекс // Київ-Post [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyivpost.ua/business/article/tinova-ekonomika-procvitaye-nezvazhayuchi-na-novij-podatkovij-kodeks-36700.html>.
10. Закон України “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>.
11. Заходи детінізації ринку праці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Monitor17/02.htm>.